

Emléktáblák, hagyatékok

PUBLICISZTIKA - LXVI. évfolyam, 24. szám, 2022. június 17.

Milyen szép szokás lenne, ha a minisztériumok többé-kevésbé állandó épületeire kitennék az elődintézmények neveit! A Szalai utcában például a kultusz, az oktatási, a népművelési, a művelődési, a nemzeti, később emberi erőforrás elnevezések mind szépen sorban ott szerepelnének, mementóként a jövő számára. Még izgalmasabb lenne, ha a miniszterek maguk is kaphatnának emléktáblát ugyanott, megemlékezve valamely jeles tettükről, gesztusukról.

Palkovics emléke

Az oktatásnak és a tudománynak az előző kormány két miniszterétől is meg kellett válnia: Palkovics Lászlótól és Kásler Miklóstól. Mindketten négy évig szolgálták sajátosan összeállított tárcájuk ügyeit, sőt Palkovicsnak egy igazán a testére szabott portfóliót találtak ki, mert az Innovációs és Technológiai Minisztérium csupa olyan feladattal járt, amelyben a műszaki tudományok akadémikus professzora teljesen otthon érezhette magát, például a szak- és felsőoktatásnak az EMMI-ből részben általa kiszakított ügye, a tudományos kutatás szervezetének átfazonírozása, az innováció számára oly ismerős témája, s ezen belül a járműfejlesztés, régi hobbija és szakértelmének egyik fontos gyakorló terepe. Nos, ez a „mérték után szabott” minisztérium a múlt feneketlen kútjába hullott, de több maradt belőle, mint pusztalég, hiszen a betűit magával vitte, igaz, más sorrendben. Az ITM-ből ugyanis TIM lett: Technológiai és Ipari Minisztérium.

Palkovics hagyatéka a bennünket leginkább érdeklő területeken, a felsőoktatásban és a tudományos kutatásban a radikális átalakításokban látszik maradandónak. Mégis azt hiszem, egyik sem az ő fejből pattant ki: a kezdetben amorf ötletekkel és Palkovics előtt sem világos célokkal felvázolt elképzeléseket gondos kormányközeli jogászok formálták meg, majd az érdekelt aktorok befolyására módosultak, s így öltött testet előbb az MTA kutatóhálózata elcsatolásának gondolata, majd először a kisebb szakegyetemekre, később csaknem mindegyik nagy állami egyetemre érvényes alapítványosítási folyamat.

Mindezzel együtt, ha valaha lesz emléktáblája a volt ITM-miniszternek, azon egyetlen kifejezést javaslok feltüntetni, az „innovációs ökoszisztémát”. A Google adatai szerint a formulát Palkovics 2017 tavaszán kezdte el használni, az ITM megalakulása után pedig szinte minden megszólalásában előfordult. Ugyan a szakterülethez értő barátaim szerint a miniszter kezdettől fogva félreértette, mert úgy gondolta, az innováció az egyetemek és a kutatóintézetek feladata, miközben az az ipari vállalatok működési területéhez tartozik, de hát ha az ITM nevében benne van, akkor a főnök biztosan ért hozzá, vélték a kormányban és annak fejében.¹

Az ITM-ből tehát éppen Palkovics két kedvenc területe került át utódjához, Csák Jánoshoz, aki az unikális nevű Kulturális és Innovációs Minisztériumban (van-e még ilyen kerek e világon?) megkapta hozzájuk a kultúrát és a családpolitikát. És mellé a kormányfő biztató üzenetét, miszerint „*az Európai Unióban Magyarország fordítja arányosan a legtöbbet a családok és a kultúra támogatására*”.² Azt nem kötötte az orrára, hogy az EU statisztikája szerint a kultúra rovatba tartozik a sport és az egyházak támogatása is, és akkor most számoljuk ki az ujjainkon, melyik régi favorit milyen arányban részesül a tortából, és ebből mennyi jut a KIM-nek – ugyanis a múltkor nem találtam el, hogy az EMMI-ből a sport nem Csák Jánoshoz, hanem a honvédelemhez kerül, nyilván mert az „extraprofitra” kivetett adóból finanszírozott

„nemzetvédelmi alapba” jutó összegeket így könnyebb lesz a Felcsút FC-hez irányítani.

Csak Jánosnak gyorsan sikerült jóvátennie elődje egy fájdalmas mulasztását, hiszen az MTA elnöke hiába hívta Palkovicsot egy munkaebédre, annak fontosabb dolgokat kellett előbb elintéznie.³ Most viszont Csáknak szinte első dolga volt, hogy leüljön tárgyalni Freund Tamással, bár a szűkszavú és formális közlemény nem sokat árul el, mire számítsunk az eljövendő együttműködésben.⁴ Az biztos, hogy Csáknak aligha lesz akkora szava tudományszervezési ügyekben, mint elődjének volt, különösen a kutatóhálózat visszaszerzésének kérdésében, ami az MTA-elnök legfőbb prioritása, bár a kutatási pályázatok ügyét (elvben) neki kell felügyelnie. De legalább udvarias úriemberként mutatkozik meg, ami üdítő változás Palkovics után. Majd igyekszünk ezzel beérni...

Kásler hagyatéka

Az EMMI minisztere, akit már a járvány alatt menet közben „leamortizált” a főnöke, afféle negatív nyomot hagy mindazokon a szakterületeken, amiket irányítani volt, vagy inkább lett volna hivatott. Orbán Viktor egy lassan hagyománnyá érő gyakorlatot követett, amikor hagyta, hogy minisztere végigszolgálja hivatali idejét, holott egy idő után napnál világosabb volt az alkalmatlansága. Így lett az emberminiszterből a végére „csontminiszter”, aki az Árpád-házi királyoktól a Hunyadi családon át a hun-magyar rokonságig minden jelentősebb csontvázfeltárásnál személyesen celebrálta a médiában az eseményt.⁵

Káslernek azonban van egy kézzelfogható hagyatéka, egy valódi monumentum, amelyen – ha megéri – biztosan lesz emléktáblája is: az évi kb. másfél milliárdos költségvetésű Magyarságkutató Intézet, amely töretlenül halad előre, ha nem is a tudományos hírnév, de a sajtó- és médiamegjelenések tekintetében. Mert mi másnak tudjuk be azt, hogy a honlapján büszkén hirdetett 1456 darab publikáció, amelyet máig feltöltöttek a minden magyar kutató és tudományos intézmény tevékenységét regisztráló Magyar Tudományos Művek Tárába (MTMT), az ott számontartott adatok szerint mindössze 306 hivatkozást kapott.⁶

Ha belenézünk a listába, a következő „szakirodalmi” orgánumokat találjuk: *Magyar Nemzet*, *Origo*, *Demokrata*, *Felvidék*, és főleg: *MKI Hírek*, amely nem más, mint a saját honlapjuk. Tagadhatatlan, hogy tartanak valódi szakmai konferenciákat is, és ezek alapján kiadnak értékes tudományos könyveket.⁷ De a szigorú ideológiai felügyelet alatt működő állami televízió M5 csatornája „vitaműsorának” is rendszeres vendégei, amikor többnyire egymás között beszélnek meg legújabb kutatásaikat.

Így történt ez legutóbb is, amikor a magyarság eredetéről egy mérvadó nemzetközi folyóiratban publikált cikket beszéltek meg az említett *Ez itt a kérdés* nevű esti kerekasztal körül négyen: a cikk 34 szerzője közül egyedül jelen lévő (archeo)genetikus Neparáczi Endre, a PhD nélküli régész-igazgató Makoldi Miklós, a saját MTMT-lapja szerint a XIX. századi magyar történelemmel foglalkozó és mellelleg a szerényen magát „a Docler Holding tagjaként” feltüntető (értsd: Gattyán György által felvásárolt) Kodolányi János Egyetem rektorhelyettese, valamint a csupán jogászként „dr.” előnevű Horváth-Lugossy Gábor főigazgató, aki ugyan már elkezdte PhD-tanulmányait, de a témavezetője szakterületéből megítélve aligha az őstörténet tárgyában, hiszen a magyar magán- és kereskedelmi jog története, illetve a szocializmus korszakának alkotmány- és jogtörténete kevés rokon vonást mutat azzal.⁸

A dilettáns főigazgató által „az elmúlt száz év legmeghatározóbb archeogenetikai vonatkozású tudományos cikkeként” emlegetett közlemény régészethez és/vagy archeogenetikához értő kollégáim szerint kevés meglepetést tartalmaz, és valóban: a négy megszólaló közül éppen Neparáczi fogalmazott a legóvatosabban.⁹ A cikk négy fő állítását a folyóiratban maguk a szerzők így foglalják össze: „256 korai genom segítségével a népvándorlás kori népségek eredetére lehet fényt deríteni; genetikus folyamatosság állapítható meg az ázsiai és az európai hunok között; az európai avarok valószínűleg Mongólia területéről származnak és a hunokkal rokoníthatók; és végül a honfoglaló magyaroknak ugor őseik voltak, majd később a szarmatákkal és a hunokkal keveredtek.”¹⁰ Ezen állítások egyike sem borítja

fel a magyarság, illetve a magyar nyelv eredetéről eddig követett felfogást, inkább csak kiegészíti azt, bár a régészszakma az „európai hunok” helyett inkább csak „hun kori leletekről” szokott értekezni.

A cikk egyik végső következtetése pedig ez: *„Adataink azt a nyelvészeti modellt támogatják, amely szerint a honfoglalóknak és a manysiknak közös előtörténetük volt.”*¹¹ De saját összefoglalójuk is ezt írja: *„A leszármazási viszonyok vizsgálata azt mutatja, hogy a honfoglaló elit jelentős része legközelebbi nyelvrokainkkal, a manysikkal (vogulok), a szamojéd nyelvű nganaszanokkal, szelkupokkal és enyecekkal közös ősökre vezethető vissza, és ezek közül legutoljára a manysiktól válhattak külön.”*¹² Tudvalévő, hogy a szamojédok csoportja a finnugor nyelvekkel (finn, észt, magyar, manysi stb.) együtt alkotja az uráli nyelvcsaládot. Szerencsére a gyanútlan közönség megtudja a tudományos fokozat és nyelvészeti képzettség nélküli régésztől, hogy az ugorokat magyaroknak kellene hívni, a jogtörténetben jártas főigazgató, akinek a tudományos tevékenysége az MTMT-ben kimutathatóan a nullához közelít,¹³ a beszélgetés végén pedig eligazítja az addig esetleg kételkedő nézőt: *„Lassanként el kéne engedni már ezt a finnugor rokonságot.”*

Talán szólniuk kellene a MAKI-nál valamivel híresebb Oxford University Press kiadó vezetőinek, hogy zúzzák már be a most megjelent csaknem 1200 oldalas kézikönyvet az uráli nyelvekről, amelynek negyvenhárom büszke szerzője között magam is ott vagyok.¹⁴

Csák jövőképe

Talán véletlen, hogy a miniszterelnök épp Csák János bemutatásakor említette, hogy *„Csák János miniszter úr minisztériumát valójában jövőügyi minisztériumnak kellene neveznünk”*. Mintegy zárójelben kérdezem, hogy akkor a közoktatás ügye már nem a jövőhöz tartozik? Mert az ebben újonnan illetékes Pintér Sándornak csak ennyit tudott mondani: *„Bár minisztériumát továbbra is Belügyminisztériumnak hívjuk, valójában ez már a belügyek minisztériuma. A politikában (...) a tapasztalat a legnagyobb érték, az számít igazán. Ezért bízunk rá a legnehezebb területek irányítását.”*

Hogy mi belügy, és mi nem az, az nyilván ugyanabban a kormányfői szótárban van meghatározva, mint a „háborús uszító” vagy az „extraprofit”. Még szerencse, hogy ezt is hozzátette: *„A rendőrviccek kora lejárt.”*

Nem tudni, köze volt-e a miniszterelnöki keresztelőhöz Csák János jövőképeség-kutatási érdeklődésének, amely témában múltkori cikkem óta folytatódott a vita a *Magyar Tudomány* (online) hasábjain.¹⁵ Mindenesetre Csák egy friss interjúban megerősítette főnöke szavait, amikor megemlítette, hogy *„az Európai Unióban a bruttó hazai összterméknek átlagosan csupán a 0,4 százalékát fordítják kultúrára, nálunk 1,3 százalék jut erre a területre”*.¹⁶ Csak éppen nem az ő KIM-je lesz a fő kedvezményezett, mint erre fentebb utaltunk.

A jövőt illetően pedig igen optimista: *„Végre lett valódi felelősük az egyetemeknek: a kuratóriumok, amelyek tagjai a személyes hitelükkel felelnek a sikerért. Kaptak pénzt, paripát, fegyvert; idén a bruttó hazai össztermék csaknem két százalékát a felsőoktatásra költjük, és a következő években további hat százalék jut majd a területre. A lehetőséggel már az intézményeknek kell élniük.”* Kíváncsi vagyok, hogy jelentkezik majd ez az OECD megfelelő statisztikai kiadványában, ahol ugyanis a frissen elérhető 2018. évi adatok szerint Magyarország felsőoktatási kiadásai a GDP 1,1 százalékán álltak, teljes oktatási kiadásai pedig 3,9 százalékon. Akkor a lista ellenkező végén, vagyis a tetején Norvégia volt, a teljes oktatási vertikum 6,7 százalékos összerészesedésével.¹⁷ A tavalyi (higgyük el) 2 százalék fölötti további 6 százalékkal a felsőoktatás 8 (nyolc!) százalékos aránnyal részesülne a bruttó hazai össztermékből, ami nyilván még a Holdról is látszani fog. Vagy pedig valaki nagyon elnézett valamit...

Hacsak nem a Fudanra költjük az egészet, mert a miniszter ezt is kilátásba helyezte: *„A Fudan a világ egyik legjobb egyeteme, s ha itt is minőségi képzést kínál a hallgatóknak, azzal tovább növelheti Magyarországon vonzerejét a felsőoktatási piacon, ezért érdemes idehozni.”* Szögezzük le: ha a magyar

költségvetésből épül föl, akkor a Fudan az egyetemi szféra Belgrád–Budapest vasútvonala, mert egy soha meg nem térülő beruházás lesz, amelyből más fölözi le a hasznot, hiszen a borsos tandíjakat a Fudának fizetik be, és a Fudan kerül föl a rangsorokra. Cserébe a kínai pártállam egy, a rendszerükbe teljesen betagozódott intézménye lesz jelen hazánkban, feltehetőleg ugyanazzal az arcfelismerő informatikai infrastruktúrával, amely a kínai állampolgárokat tartja szoros ellenőrzés alatt.

A riporter ezután rögtön a CEU-ra kérdez rá, hadd üsse meg a szemünket a Fudan és a CEU közötti kontraszt: *„A CEU esetét jogi ügynek tartom. Nem felelt meg a jogszabályoknak, de hangsúlyozom: nem a Közép-európai Egyetem, hanem a CEU. A kormány bevezette a bajor típusú szabályozást, és az intézmény annak sem tudott megfelelni, ezért elment Bécsbe. Jó egészséget kívánok nekik! Nem látom azt, hogy a társadalomtudományi oktatás színvonala, ami domináns a CEU-n, csökkent volna Magyarországon. Ugye azt mondták, ha elmegy az intézmény, megszűnik a magyar felsőoktatásba vetett bizalom is. Nem így lett: a kétszeresére nőtt a külföldi hallgatók száma.”*

Tudtommal a kormány semmilyen bajor típusú szabályozást nem vezetett be, hanem egyik napról a másikra megváltoztatta a Felsőoktatási törvényt, amelynek a CEU igyekezett megfelelni, meg is kapta a szükséges New York állambeli akkreditációt, sőt a kormányzó által jóváhagyott szerződést is, amit azonban a magyar kormány nem volt hajlandó aláírni. Hogy romlott-e az oktatás színvonala a (megmaradt) hazai egyetemeken, az valóban nem valószínű, de hogy a hazai kutatásé romlott, arról a CEU által már Bécsben elnyert rangos európai ERC-pályázatok tanúskodnak, ami persze a hazai oktatásban is érezteti a hatását.

A statisztikákra is hivatkozik a miniszter: *„2014-ben 23 ezer külföldi hallgató tanult Magyarországon, és mostanra 40 ezerre nőtt a számuk. Ezt pusztán állami akarattal nehezen lehetett volna elérni.”* Csakhogy a KSH nyilvántartásában szereplő 38 ezres számnak közel harmada, 12 ezer diák a magyar állam által finanszírozott Stipendium Hungaricumnak köszönhető, s az ő számuk 2018 óta duplázódott meg.¹⁸ Vagyis tavaly saját költségén csupán 26 ezer külföldi tanult hazánkban, a többiek igenis az „állami akaratnak” köszönhetőek. Ezeket a diákokat egyébként minden intézmény szívesen fogadja, mert fontos pluszbevételt hoznak magukkal (ismétlem: hazai forrásokból), ugyanakkor némelyik küldő ország korrupciós gyakorlata miatt nemegyszer előfordul, hogy nem az előzetesen kiválasztott hallgatók jelennek meg az online felvételi vizsgán, mert az ottani hatóságok „lecserélték” őket, s alkalmatlanságuk miatt a rendelkezésre álló helyeket nem tudják betölteni.

A kuratóriumok tagjai, idéztük fent a minisztert, *„a személyes hitelükkel felelnek a sikerért”*. Nyilván ott is, ahol még tavaly ősszel a karok megkérdezése nélkül eldöntötték a finanszírozó minisztériummal tartott tárgyaláson, milyen eloszlásban hány önköltséges és állami ösztöndíjas helyre tartanak igényt. Jóllehet pár hónappal később, amikor tudomást szereztek róla, a dékánok elkezdtek tiltakozni, az ígéretek hallatán azonban megnyugodtak. Pár hete aztán kiderült, hogy semmi sem változott, s a dékánok már hiába futottak fűhöz-fához, lévén hogy a keretszámokat országosan rögzítették, házon belül pedig az eltérő kvóták miatt sem lehet átcsoportosítani őket. Most azzal kell szembenéznük, hogy a tavalyi százas nagyságrendű felvételi számokkal szemben pár diákot tudnak csak oktatni idén.

A nagyon kínos, mondhatjuk botrányos konkrét ügyön túl van egy sokkal tragikusabb tanulság is. Már két éve, hogy e hasábokon azzal a gyanúval éltem, hogy az egyetemi autonómiát fel fogja váltani a kuratóriumi autonómia.¹⁹ Íme, minden kétségünk eloszolhat: a kuratórium az egyetem, az érintett dékánok megkérdezése nélkül tárgyal és dönt az egyetemet érintő egyik legfontosabb kérdésben. Most ezek a leválthatatlan kuratóriumi tagok elvesztették a személyes hitelüket? És akkor mi történik velük? Csak János miniszter úr, reméljük, tudja a választ.

*

Idén az Orosz Tudományos Akadémia is tagválasztásra készül, az akadémikusok pedig elkezdtek körözni egy listát a 309 helyre pályázó 1700 jelölt közül azokról, akik nyíltan támogatják az Ukrajna elleni háborút, nehogy megválasszák őket.²⁰ Ilyen bátor tette nálunk egyelőre nincs szükség, bár oly sok mindenki került

már minden látható tiltakozás nélkül olyan kimondottan szakmai pozícióba, amelyre nem volt képzettsége, felkészültsége, elismertsége. A majdani emléktáblákon viszont ez elődöké alatt az ő nevük is ragyogni fog.

- 1 Az ökoszisztéma fogalmához ld. pl. ezt a cikket: <http://www.matud.iif.hu/2011/07/03.htm>
- 2 <https://kormany.hu/beszede-interjuk/miniszterelnok/orban-viktor-beszede-a-miniszterek-bemutatasan>
- 3 https://nepszava.hu/3096824_freund-tamas-palkovics-miniszter-ur-es-az-akademia-kapcsolata-mar-csak-ilyen
- 4 https://mta.hu/mta_hirei/freund-tamas-az-mta-elnok-fogadta-csak-janos-kulturalis-es-innovacios-miniszter-112228
- 5 <https://magyarnarancs.hu/belpol/a-csontember-249497>
- 6 <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=institutes&mode=browse&sel=institutes21426>
- 7 <https://mki.gov.hu/hu/e-konyvtar-hu/kiadvanyok-hu>
- 8 <https://doktori.hu/index.php?menuid=575&lang=HU>
- 9 <https://doi.org/10.1016/j.cub.2022.04.093>
- 10 „265 new ancient genomes help to unravel the origin of migration-period population, Genetic continuity is detected between Xiongnu and European Huns, European Avars most likely originated from Mongolia and were related to Huns, Conquering Hungarians had Ugric ancestry and later admixed with Sarmatians and Huns.”
- 11 „Our data support linguistic models, which predicted that Conquerors and Mansis had a common early history.”
- 12 <https://mki.gov.hu/hu/kutatasok-hu/karpat-medence-archeogenetikajanak-vizsgalata-hu/teljes-genom-vizsgalatokkal-derítettünk-fenyt-a-hunok-avarok-es-honfoglaló-magyarok-szarmazására-2>
- 13 <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=authors10074087&paging=2;20>
- 14 <https://global.oup.com/academic/product/the-oxford-guide-to-the-uralic-languages-9780198767664>
- 15 https://mersz.hu/hivatkozas/matud64_0#matud64_0
https://mersz.hu/hivatkozas/matud64_2
- 16 https://mandiner.hu/cikk/20220525_interju_csak_janos_kultura?fs=e&s=cl
- 17 <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/455a2bcc-en/index.html?itemId=/content/component/455a2bcc-en>
- 18 <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas2021e/index.html>
<https://tka.hu/palyazatok/7619/statisztikak>
- 19 <https://www.es.hu/cikk/2020-07-03/kenesei-istvan/nemzeti-egyetem-nemzeti-tudomány-nemzeti-könyvtár.html>
- 20 <https://www.nytimes.com/2022/05/27/science/russia-ukraine-science-academy.html>

